

ДЕПОЗИТИ ЯК РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКУ

Анотація. Визначено економічну сутність депозитної політики як складової формування ресурсної бази банків в сучасних умовах; проаналізовано сучасний стан вітчизняного депозитного ринку, досліджено вплив депозитної ресурсної бази на кредитні операції банку на основі економіко-математичної регресійної моделі.

Ключові слова: банк, депозит, банківські ресурси, депозитна політика, кредитні операції.

Вступ. Для ефективного функціонування банківської системи необхідним є виконання її основної функції, а саме забезпечувати розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання грошових нагромаджень, доходів та збережень юридичних і фізичних осіб. Банки перетворюють їх у позичковий капітал, тобто в грошовий капітал, який переважно надається в позику власникам на умовах повернення за оплату у вигляді процентів. Депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. [3] Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість банку.

Залучення ресурсів для банку є основою його діяльності, пріоритетним завданням, яке історично відіграє первинну і визначальну роль відносно його активних операцій. Вкладні кошти є найбільш ваговою частиною ресурсної бази банків, яка в кілька разів перевищує його власні кошти. Частка залучених коштів в різних банках коливається від 75 % і вище. Одним із пріоритетних напрямів стратегії розвитку діяльності банків та вітчизняної економіки в цілому на сучасному етапі є підтримка ресурсної бази банків на достатньому для їх ефективного функціонування рівні. При цьому дуже важливим залишається питання залучення оптимального обсягу депозитних ресурсів на оптимальний строк. Саме ці факти дають змогу стверджувати, що дослідження та вдосконалення депозитної політики банків є безумовно актуальними на сучасному етапі економічного розвитку.

Сучасна банківська практика характеризується великим розмаїттям вкладів, депозитів і депозитних рахунків. Це пояснюється прагненням банків в умовах сегментованого висококонкурентного ринку найповніше задовольнити попит різних груп клієнтів на банківські послуги і залучити їх заощадження та вільні грошові капітали на банківські рахунки.

Економічній сутності депозитної політики, її формуванню і напрямам вдосконалення приділяється увага з боку вітчизняних науковців. Галіцейська Ю. акцентує увагу на завданнях депозитної політики, визначає фактори, які мають бути враховані під час її формування та здійснення. М.П. Могільницька, С.І. Співак пропонують застосовувати певні рекомендації з метою збільшення депозитних ресурсів банків, також слід зазначити роботи В. Лагутіна, А. Мороза, М. Савлука, Р. Коцовської, В. Ричаківської, які досліджували процес управління та контролю за депозитними операціями банку.

Значні розробки у визначенні депозитів у складі ресурсної бази сучасних банківських інститутів здійснили такі зарубіжні економісти, як Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, що аналізували проблеми формування депозитних вкладів у структурі

ресурсної бази банку з двох позицій: управління банківським капіталом і управління зобов'язаннями банку.

Проте істотне підвищення ролі депозитної політики щодо підвищення стійкості і надійності економіки країни зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, особливо механізму взаємозв'язку кредитних операцій з ресурсною базою банків.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження депозитних ресурсів банківських установ для визначення пропозицій щодо підвищення ефективності їх депозитної політики в умовах зростаючої конкуренції на грошово-кредитному ринку України.

Для реалізації зазначеної мети вирішуються такі завдання:

- досліджено економічну сутність та роль депозитної політики банків;
- досліджено сучасний стан депозитного ринку та визначено проблеми його функціонування;
- на основі дослідження сучасного стану депозитного ринку запропоновані рекомендації щодо шляхів збільшення депозитних ресурсів банків;
- побудовано економіко-математичну регресіну модель взаємозв'язку депозитів та кредитів банку.

Об'єктом дослідження є депозити як основна складова ресурсної бази банків.

Предметом дослідження є стан ринку депозитних ресурсів в Україні.

Результати. Підґрунтям для реалізації поставлених завдань є визначення сутності депозитної політики. Зміст депозитної політики проявляється в забезпеченні стабільності і стійкості банківської установи, її рентабельності, ліквідності та надійності, а також адекватності її діяльності потребам клієнтів.

Розглянувши різноманітні погляди науковців з приводу цього поняття, доцільним є зазначити найбільш змістовне: депозитна політика являє собою комплекс заходів банку по формуванню портфеля депозитних ресурсів, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення конкурентних позицій на даному сегменті ринку і забезпечення стійкості і надійності ресурсної бази. [1] Для ефективного проведення депозитної політики необхідна чітка послідовність дій з приводу її розробки та функціонування. Саме з цією метою нами були запропоновані етапи депозитної політики, які ґрунтуються на принципах економічної доцільності та узгодженості (Рис. 1)

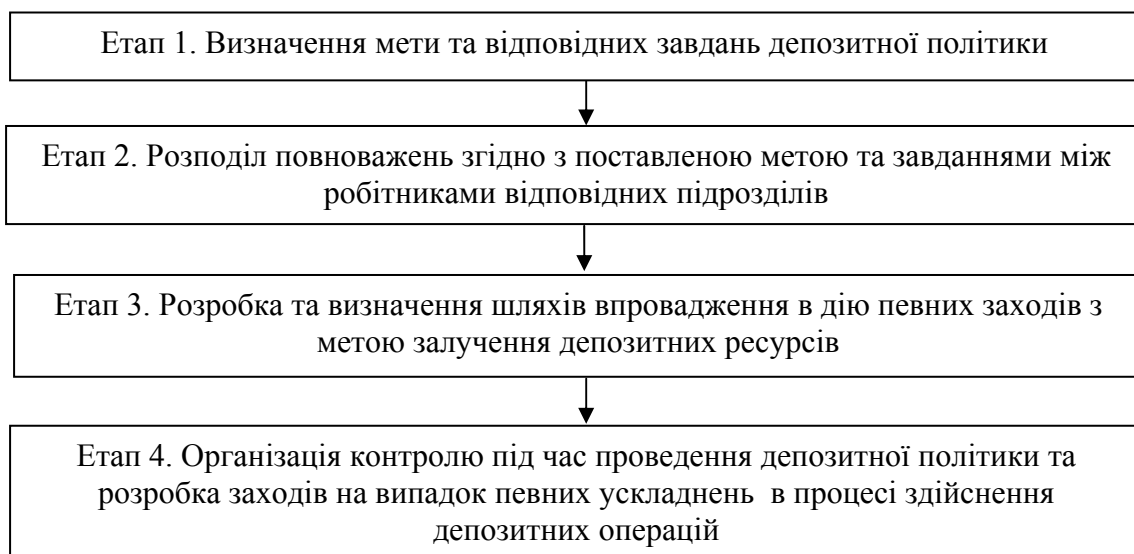

Рис. 1. Етапи здійснення депозитної політики банку

З метою формування певних рекомендацій щодо збільшення ресурсної бази банків за рахунок депозитних ресурсів необхідно проаналізувати стан депозитних ресурсів на фінансовому ринку України. (Рис. 2)

Обсяг залучених вітчизняними банками депозитів станом на 01.01.2009 року склав 248494 млн. грн., у тому числі: обсяг строкових коштів юридичних осіб - 73352 млн. грн., та обсяг строкових коштів фізичних осіб - 175142 млн. грн. За результатами 2009 року обсяги депозитів як юридичних так і фізичних осіб зменшилися, а саме, на 22841 млн. грн. та на 19941 млн. грн. відповідно, таке зменшення характеризується підвищенням недовіри до банківської системи боку населення, у зв'язку з пануванням кризових явищ в економіці. За підсумками 2009 року продовжувався спад обсягів залучених коштів юридичними особами, який становив 50511 млн. грн, але вже за результатами 2010 прослідковується тенденція до збільшення обсяг депозитів склав 55276 млн. грн. Станом на 01.01.2011 року відбулося значне зростання обсягу депозитів фізичних осіб на 31488 млн. грн. Обсяг депозитів фізичних осіб у банках України за підсумками 2010 року збільшився на 60,6 млрд гривень, або майже на третину (28,8%), і станом на 1 січня 2011 року склав 270,7 млрд гривень. [5]

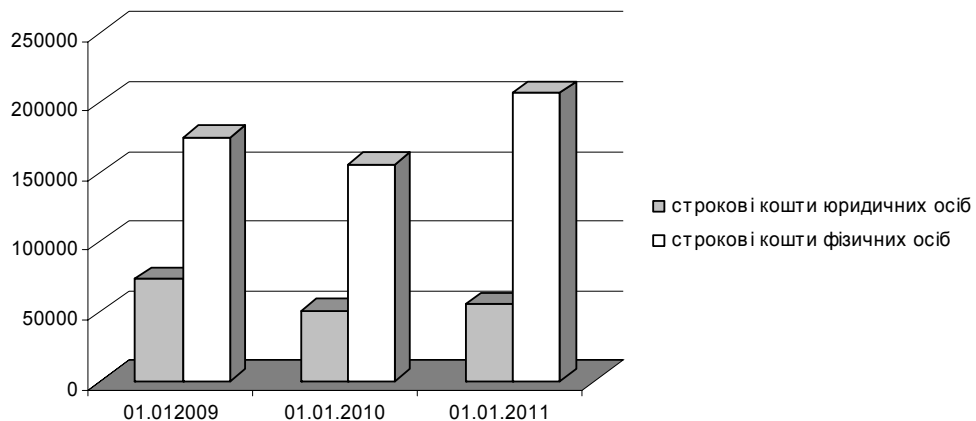

Рис. 2. Обсяг депозитів, залучених банками України в млн. грн.

Аналіз обсягу депозитів фізичних осіб, показав, що 2008 рік характеризується зростанням депозитів (як і їх сукупного обсягу) в 2009 році їх обсяг скоротився, це, як вже було зазначено пов'язано зі зменшенням довіри населення у зв'язку з фінансовою кризою. Для того, щоб підвищити довіру до банківської системи необхідно:

- стабілізувати та поліпшити політичну ситуацію в країні;
- ефективно використовувати можливості держави щодо рекапіталазації проблемних банків;
- створити достовірний об'єктивний централізований інформаційний ресурс, в якому буде постійно оновлена інформація про реальний стан справ в економіці України та її галузях;
- відновити довіру населення до національної грошової одиниці України – гривні стабілізувавши її курс;
- банкам зосередитися на своєму іміджі в суспільстві, адже репутаційний ризик у даний час є найбільш загрозливим, а репутацію банку створює його персонал;
- вжити заходів щодо поліпшення якості банківського капіталу;
- знизити рівень проблемних активів;

–запровадити жорсткі санкції до банків, що здійснюють неповернення депозитів і затримку платежів клієнтів;

–створити нові вигідніші для вкладників пропозиції удосконалюючи тим самим власні банківські послуги;

–налагодити законодавчий і судовий захист прав та інтересів банкірів, що по суті, свідчить про недооцінку ролі банків і навіть певну неповагу до них з боку органів державної влади;

–налагодити систему гарантування вкладів населення.

Розглянемо динаміку обсягів кредитних операцій банків, оскільки саме в активні операції банк розміщує кошти, сформувавши ресурсну базу. Неохідно зазначити, що обсяги споживчих кредитів в національній та іноземній валютах помітно зменшилися в порівнянні з докризовим періодом, в 2008 році обсяг кредитів склав 186 088 млн. грн., але вже на кінець 2009 року обсяг кредитів зменшився на 48 975 млн. грн. і склав 137 113 млн. грн. На кінець 2010 року обсяг кредитів фізичних осіб склав 122 942 млн. грн., що характеризується ще більшим зменшенням розміру кредитних операцій фізичних осіб в банках України. (Рис. 3) [5]

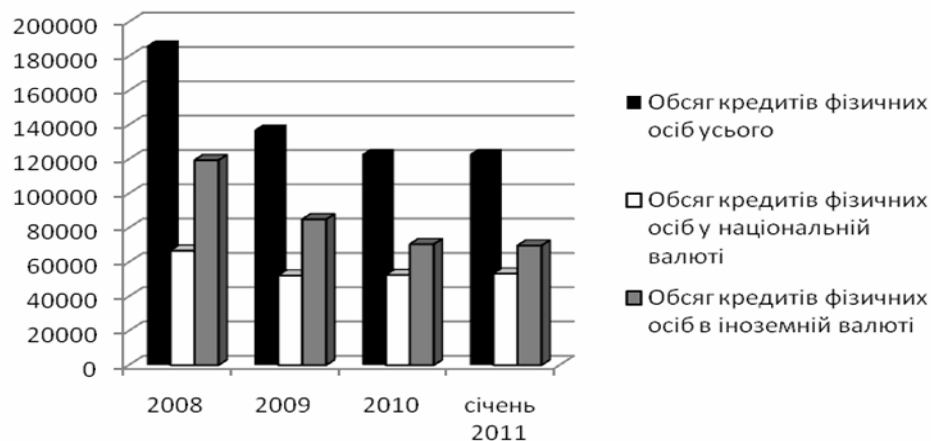

Рис. 3. Обсяги споживчих кредитів у т. ч. в іноземній валюті

Нині важливим аспектом формування ресурсної бази банків є оптимізація її валютної структури. Обмежені можливості банків щодо надання валютних кредитів містять потенціал зменшення попиту банків на валютні ресурси, в першу чергу, з боку банків з іноземним капіталом.

З метою оптимізації депозитного портфеля та для забезпечення більшого надходження коштів на депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків, тобто порядку зарахування коштів на вклади, видачі та перерахування з депозитних рахунків.

В середньостроковій перспективі, зважаючи на потребу банків у валютних ресурсах для обслуговування своїх зобов'язань та існуючий розрив між валютними кредитами та депозитами, приплив коштів на валютні депозити й надалі заохочуватиметься. (Рис. 4).

Отже, хоча і відбувається повільними темпами зростання обсягів депозитів фізичних осіб, цього недостатньо для створення стійкої та ефективної ресурсної бази для виконання в повному обсязі активних операцій банку, саме тому, необхідно застосовувати комплексне обслуговування клієнтури. Постійне розширення діапазону

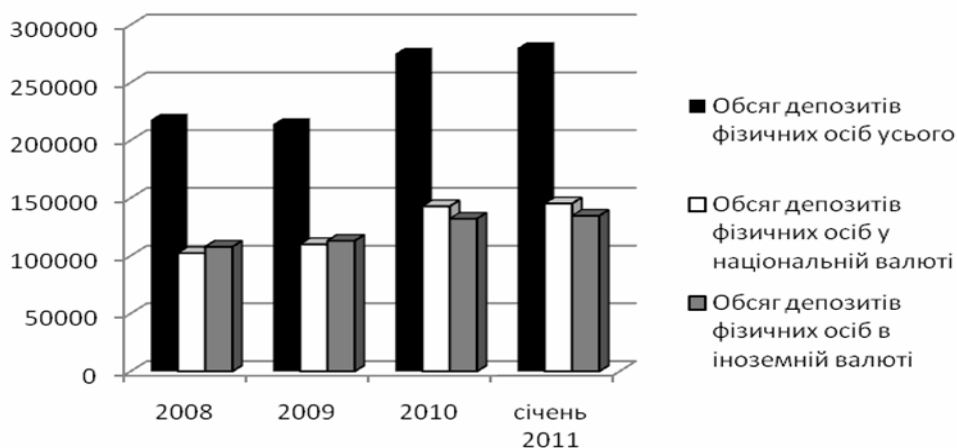

Рис. 4. Обсяги депозитів фізичних осіб у т. ч. в іноземній валюті

послуг, зниження їх вартості, поліпшення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування. Слід ширше застосовувати строкові вклади з додатковими внесками, а також скоротити обмеження на здійснення розрахунків із використанням коштів, що містяться на депозитних рахунках.

У перспективі чітке розмежування видів депозитів – до запитання, строкових, ощадних, - буде поступово зникати, що підтверджується досвідом банків розвинених країн, де все більше розширюється сфера застосування змішаних типів рахунків.

При вивченні депозитів для формування ресурсної бази банку виникає необхідність оцінити ступінь зв'язку між депозитами фізичних осіб та кредитами фізичних осіб.

Для виявлення взаємозв'язку між динамікою обсягів депозитів фізичних осіб та обсягом кредитів фізичних осіб побудуємо регресійну модель, для цього сформуємо вхідну базу даних, яка являє статистичні показники в період з 2002 до 2010 року за обсягами депозитів та кредитів фізичних осіб.

Маємо вихідні дані: (Табл. 1)

Таблиця 1

Вихідні дані для знаходження зв'язку між обсягами депозитів та кредитів фізичних осіб в період з 2002 по 2010 роки [5]

Дата	Депозити X	Кредити Y
01.12.2002	19 699	3 656
Дата	Депозити X	Кредити Y
01.12.2002	19 699	3 656
01.12.2003	33 115	9 887
01.12.2004	42 502	16 130
01.12.2005	74 778	35 659
01.12.2006	108 860	82 010
01.12.2007	167 239	160 386
01.12.2008	217 860	280 490
01.12.2009	214 098	241 249
01.12.2010	275 093	209 538

Побудувавши кореляційне поле визначимо, що між обсягами депозитів фізичних осіб та кредитами фізичних осіб існує лінійний кореляційний зв'язок. (Рис. 4)

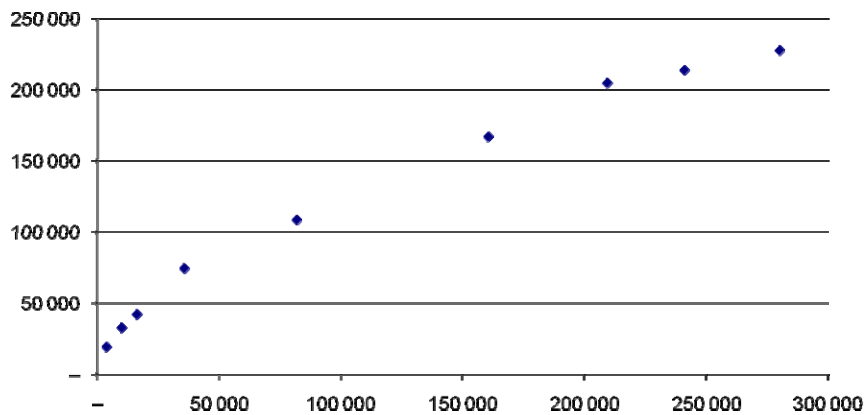

Рис. 4. Кореляційне поле

За шкалою Чеддока визначено, що взаємозв'язок між обсягом депозитів та обсягом кредитів фізичних осіб характеризується найвищим коефіцієнтом парної кореляції – 0,98.

За результатами регресійного аналізу були знайдені параметри рівняння, таким чином рівняння регресії має вигляд:

$$y = -40011.81 + 1.27x$$

Отже, при збільшенні депозитів на 1 млн. грн. кредити збільшуються на 1.27 млн. грн. А більш точно з ймовірністю 0.95, кредити збільшуються на величину з проміжку (1.11; 1.42).

Проведемо оцінку адекватності регресійної моделі за допомогою F-критерію Фішера. Для цього попередньо розрахуємо F-фактичне за допомогою функції «FРАСПРОБР». Отже, F-фактичне складає 2,43962E-07, що є меншим за рівень значущості 0,05. Це дає підстави стверджувати, що гіпотеза про відсутність зв'язку між обсягами депозитів фізичних осіб та кредитами фізичних осіб відхиляється, тобто рівняння регресії можна визнати значущим, адекватним.

Розглянемо другий крок перевірки регресійної моделі на адекватність за допомогою аналізу залишків моделі:

1) Перевірка випадковості ряду залишків моделі за методом серій (Рис. 5.):

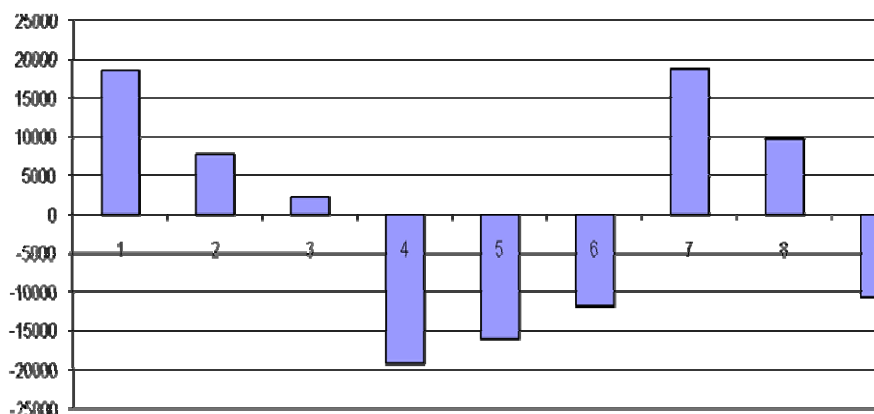

Рис. 5. Гістограма випадковості ряду залишків моделі за методом серій

Для проведення розрахунків використовуємо таку систему нерівностей:

$$N > N_{кр} = [3,3 \cdot (\lg n + 1)], \quad (1)$$

$$L < L_{кр} = [0,5 \cdot (n + 1) - 1,96 \cdot \sqrt{n - 1}], \quad (2)$$

За даними розрахунку отримуємо такі значення: $N=4$; $N_{кр}=6,45$; $N < N_{кр}$. $L=3$; $L_{кр}=-0,54$; $L > L_{кр}$

Отже, нерівність виконується, модель за критерієм випадковості ряду залишків визначається адекватною.

2) Перевірка ряду залишків на відповідність нормальному закону розподілу:

У випадку одночасного виконання двох нерівностей:

$$|As| < 1,5 \cdot \sqrt{\frac{6(n-2)}{(n+1) \cdot (n+3)}}, \quad (3)$$

$$\left| Ex + \frac{6}{n+1} \right| < 1,5 \cdot \sqrt{\frac{24n \cdot (n-2) \cdot (n-3)}{(n+1)^2 \cdot (n+3) \cdot (n+5)}}, \quad (4)$$

гіпотеза про нормальний розподіл ряду залишків приймається.

Отримуємо такі результати: $As=0.037 < 0.89$; $Ex=-1,78 < -0,8$, отже, нерівність виконується гіпотеза про нормальний розподіл ряду залишків приймається.

3) Перевірка ряду залишків на незалежність (на відсутність автокореляції):

Будемо використовувати ще один загальноприйнятий спосіб перевірки – розрахунок коефіцієнта автокореляції 1-го порядку

$$r(1) = \frac{\sum_{i=2}^n e_i \cdot e_{i-1}}{\sum_{i=1}^n e_i^2}, \quad (5)$$

та перевірка його на значущість (за t-критерієм Стьюдента: якщо:

$$t_{емт} = r_{xy} \sqrt{n-2} / \sqrt{1-r_{xy}^2} > t_{кр}(\alpha, n-2), \quad (6)$$

то роблять висновок про наявність автокореляції залишків).

$$tem=0,96; tкр=2,36; tem > tкр$$

Нерівність не виконується, отже автокореляція залишків відсутня. Отже модель адекватна за вказаним критерієм.

Отже, доведено, що параметри рівнянь регресії значимі, рівняння регресій мають значимість, коефіцієнти детермінації високі. Можна зробити висновок, що побудована регресійна модель залежності обсягів депозитів фізичних осіб та обсягів кредитів фізичних осіб, можуть бути використані для аналізу й прогнозу. Це дасть можливість керівництву банків здійснювати планування фінансових показників діяльності, а також пропонувати шляхи їхнього підвищення.

Висновки. Саме депозитні операції розкривають зміст діяльності банку як посередника в придбанні коштів на вільному ринку кредитних ресурсів. Банкам необхідно постійно підтримувати високий рівень сервісу клієнтів, пропонувати нові депозитні продукти та умови вкладання коштів, щоб утримувати та розширювати існуючу клієнтську базу. До них належать: pow-рахунки; superpow-рахунки; вклади, на які дохід нараховується за складними процентами; депозитні рахунки грошового ринку.

При формуванні банківських ресурсів банк повинен швидко реагувати на потреби клієнтів з метою їх залучення, орієнтуючись на міжнародні стандарти, практику діяльності провідних банків світу у сфері розширення банківської діяльності й за рахунок нетрадиційних банківських операцій та послуг.

Література

1. Кожель Н. Основні тенденції змін у структурі вкладів на українському депозитному ринку як свідчення зміцнення довіри до банків// Вісник Національного банку України. – 2004. - №11 – с. 43 – 58.

2. Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб // Бюлетень Національного банку України. – 2009. - № 9. - С.137- 139.

3. Співак С.І. Депозитна політика вітчизняних банків. - Режим доступу: www.nbu.gov.ua

4. Тертична Н.В. Удосконалення механізму формування депозитної політики в банках України. - Режим доступу: www.nbu.gov.ua

5. <http://www.bank.gov.ua>

Symmary. A component of bank resource base formation in present day conditions is defined; the current state of domestic deposit market is analysed; the deposit resource base influence on bank credit operations on the basis of economic-mathematical regression model is investigated.

Keywords: bank, deposit, bank resources, depositary policy, credit operations.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2011